

Originalni naučni rad

**OČUVANOST JEZIKA BOŠNJAKA U OKOLINI
KIRKLARELIJA: ISTRAŽIVANJE NA PRIMJERIMA
GLAGOLA**

Refik Sadiković

Univerzitet u Trakiji

Republika Turska

refiksadik@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5355-9770

Taner Şen

Univerzitet u Trakiji

Republika Turska

tanersen@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0039-9684-4358

Emina Sadiković

Univerzitet u Trakiji

Republika Turska

eminanp@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3461-0662

Apstrakt

Politički razvoji koji su se počeli pojavljivati od početka XIX stoljeća potaknuli su masovne migracijske pokrete Bošnjaka. Smjer ovih migracijskih pokreta prvo je bio iz Smederevskog sandžaka prema Bosanskom Ejaletu. Nakon Berlinskog kongresa 1878. godine, kada je upravljanje Bosnom i Hercegovinom prepušteno Austro-Ugarskoj, Bošnjaci su se najprije preselili na sigurno područje Osmanskog Carstva u Rumeliji, a zatim u različite regije Anadolije. Prvi Balkanski rat koji je izbio 1912. godine izazvao je migraciju Bošnjaka iz Sandžaka na teritorije Osmanskog Carstva. Sa migracijom Bošnjaka najprije na teritorije Osmanskog Carstva, a zatim na teritorije Republike Turske, pojavile su se slavenskomuslimanske jezičke oaze u Trakiji i Anadoliji. Jedno od tih područja je grad "Kırklareli" (Krkklareli). Na terenu provedenim istraživanjem primijećeno je da je bosanski jezik, kojim se posebno komunicira među Bošnjacima koji žive u Kırklareliju, heterogenog karaktera s lingvističkog gledišta. Imajući u vidu informaciju o migraciji Bošnjaka iz različitih regija bivše Jugoslavije, ova heterogena struktura može se smatrati uobičajenom. Što se tiče glagola, na koje se fokusira ova studija, podaci dobiveni iz regije pokazuju da je sandžački dijalekat dominantan u odnosu na ostale dijalekte bosanskog jezika. Ovaj rad fokusira se na glagole u govoru Bošnjaka u Kırklareliju. Također, koristit će se podaci dobiveni terenskim istraživanjem koje je sprovedeno u okviru doktorske disertacije pod nazivom "Govor Bošnjaka u Kırklareliju", koja je završena 2024. godine na Odsjeku za balkanske studije Instituta za društvene nauke Univerziteta u Trakiji.

Ključne riječi: bosanski jezik, Kırklareli, glagoli, očuvanost jezika

PRESERVATION OF THE BOSNIAN LANGUAGE AMONG BOSNIAKS IN THE KIRKLARELI REGION: A STUDY BASED ON VERB USAGE

Abstract

Political developments that began emerging at the start of the 19th century triggered mass migration movements of the Bosniaks. The initial direction of these migrations was from the Smederevo Sanjak towards the Bosnian Eyalet. After the Congress of Berlin in 1878, when the administration of Bosnia and Herzegovina was handed over to Austria-Hungary, the Bosniaks first relocated to the safer territories of the Ottoman Empire in Rumelia, and later to various regions of Anatolia. The First Balkan War, which broke out in 1912, caused further Bosniak migration from the Sanjak to Ottoman territories. With the migration of Bosniaks initially to the Ottoman lands and later to the territory of the Republic of Turkey, Slavic-Muslim linguistic enclaves emerged in Thrace and Anatolia. One such area is the city of Kirklareli. Field research conducted in the region has observed that the Bosnian language, especially used among Bosniaks living in Kirklareli, is linguistically heterogeneous. Considering the migration of Bosniaks from different regions of the former Yugoslavia, this heterogeneous linguistic structure can be regarded as usual. Regarding the verbs, which are the focus of this study, data obtained from the region show that the Sandžak dialect is dominant compared to other dialects of the Bosnian language. This paper focuses on the verbs in the speech of Bosniaks in Kirklareli. It also utilizes data collected through field research conducted as part of a doctoral dissertation entitled "The Speech of Bosniaks in Kirklareli," completed in 2024 at the Department of Balkan Studies, Institute of Social Sciences, Trakia University.

Keywords: Bosnian language, Kirklareli, verbs, language preservation

BOŠNJAČKA SELA U KIRKLARELIJU

Grad Kirklareli je smješten u sjeverozapadnom dijelu Turske, u Trakiji, s zapadom koji graniči s Edirneom, sjeverom s Bugarskom, sjeveroistokom s Crnim morem, i jugom s Tekirdagom (Köse, 2018, s. 274). Geografski je Kirklareli u strateškom položaju, a topografski gledano, istočni dio ima više brdovit i brežuljkast teren. Nasuprot tome, zapadni dio okružen je ravnijim i plodnim zemljištima. U cijeloj regiji vladaju kontinentalne klimatske prilike.

Historija Kirklarelija seže u doba prije Rimskog Carstva, onda nastupa period utjecaja Rimskog Carstva. Kasnije je postao značajno naselje tijekom Bizantskog i Osmanskog Carstva. Zahvaljujući svojoj bogatoj historiji, u regiji se može naći mnogo historijskih i kulturnih spomenika.

Kirklareli ima ekonomiju koja se temelji na poljoprivredi, stočarstvu, šumarstvu i industriji. Ovaj region posjeduje značajna područja prirodnih ljepota kao što su Nacionalni park Igneada Longoz Šuma i jezero Vize. Kulturno bogat Kirklareli je domaćin mnogim festivalima i događanjima. Iako ima manje stanovnika u poređenju s drugim regijama Turske, Kirklareli privlači pažnju svojom bogatom historijom, prirodnim ljepotama i kulturnim naslijeđem.

Kırklareli se zbog svoje lokacije susreo s intenzivnom migracijom i egzodusom iz balkanskih zemalja putem razmjene stanovništva i izbjegličkih pokreta, posebno nakon Drugog svjetskog rata. Dolaskom porodica iz inostranstva, populacija ovog regiona počela je rasti. Prema "Godišnjaku statistike Kırklarelija; Stanovništvo" koji je pripremila Uprava za planiranje i koordinaciju provincije Kırklareli, ukupna populacija u 2022. godini u provinciji iznosila je 369.347 osoba. Broj stanovnika koji žive u centru grada je 108.550. Raspodjela stanovništva po općinama je sljedeća: u Babaeski ima 46.357 ljudi, u Demirköyü 8.961 osoba, u Kofçazu 2.125 osoba, u Lüleburgazu 153.903 osobe, u Pehlivan köyü 3.380 osoba, u Pınarhisaru 17.402 osobe i u Vizeu 28.669 osoba (TÜİK, 2023, s. 21). Ovi podaci se temelje na izvorima Turskog statističkog instituta (TÜİK) i detaljno prikazuju demografski sastav grada.

Kao rezultat migracija iz balkanskih zemalja, u gradu Kırklareli se pojavila veoma raznolika kulturna struktura. Prema izjavama članova gradske skupštine Kırklareli, predstavnika udruženja, seoskih muhtara u Kırklareliju i osoba koje žive u selima poznatim kao "Bošnjačka sela", utvrđeno je da postoji šest sela sa velikom koncentracijom Bošnjaka. U procesu određivanja bošnjačkih sela, u regiji Kırklareli otkrivena su mnoga sela u kojima žive ljudi koji sebe nazivaju Bošnjacima. Među tim selima, fokus je na onima u kojima više od polovine stanovništva sebe definira kao Bošnjaci. Kao rezultat ovog procesa, šest sela u Kırklareliju je određeno kao bošnjačka sela i poslužila su nam kao uzorak za istraživanje: *Aksidžim* (tur. Aksicim), *Balaban* (tur. Balaban), *Balkaja* (tur. Balkaya), *Gokjaka* (tur. Gökyaka), *Hamdibey* (tur. Hamdibey) ve *Tastepe* (tur. Tastepe).

U selu Aksidžim, koje pripada općini Vize u regiji Kırklareli, broj stanovnika je zabilježen kao 252 osobe u 2020. godini, 254 osobe u 2021. godini i 263 osobe u 2022. godini (TÜİK, 2023, s. 52). Prema podacima dobivenim od predsjednika sela, vrlo veliki dio stanovništva sela ima bošnjačko porijeklo. Njihovi preci su između 60% i 70% iz Bosne i Hercegovine, dok je preostali dio došao iz gradova u Sandžaku, kao što su Novi Pazar i Sjenica, između 1908. i 1912. godine.

U selu Balaban, koje pripada općini Demirköy u regiji Kırklareli, broj stanovnika bio je 394 u 2020. godini, 398 u 2021. godini i 403 u 2022. godini (TÜİK, 2023, s. 50). Prema izjavama predsjednika sela, selo koje broji 120 domaćinstava ima populaciju između 350 i 400 osoba. Također, prema izjavama starješine, veliki dio stanovništva sela čine Bošnjaci, a preci tih ljudi su se doselili u Tursku iz Novog Pazara u prvim godinama Republike Turske.

Selo Balkaya, koje pripada općini Vize u regiji Kırklareli, imalo je 313 stanovnika u 2020. godini, 308 stanovnika u 2021. godini i 305 stanovnika u 2022. godini (TÜİK, 2023, s. 52). U razgovoru s predsjednikom sela, dobivene su informacije da stalni broj stanovnika sela tijekom četiri godišnja doba iznosi između 210 i 220 osoba. Prema riječima predsjednika sela, većinu stanovnika sela čine građani bošnjačkog porijekla, a on je naveo da su preci tih ljudi migrirali iz Bosne i Hercegovine u Tursku prije tačno sto godina.

U selu Gokjaka, koje pripada općini Demirköy u regiji Kırklareli, broj stanovnika bio je 74 u 2020. godini, 81 u 2021. godini i 74 u 2022. godini. (TÜİK, 2023, s. 50) Predsjednik sela je izjavio da u selu živi otprilike 100 osoba. Prema izjavama

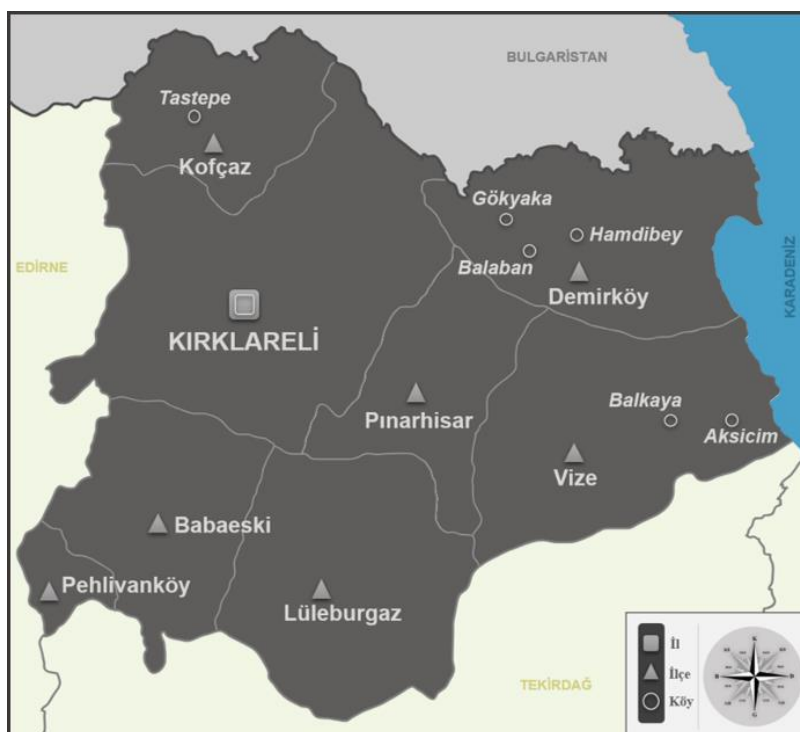
učesnika, velika većina stanovnika sela potiče od Bošnjaka, a njihovi preci su stigli iz Novog Pazara, Sandžak, 1925. godine.

U selu Hamdibey, koje pripada općini Demirköy u regiji Kırklareli, broj stanovnika bio je 336 u 2020. godini, 340 u 2021. godini i 328 u 2022. godini (TUİK, 2023, s. 50). Većinu stanovnika sela čine građani bošnjačkog porijekla.

U selu Tastepe (poznatom i kao Taštepe), koje pripada općini Kofçaz u regiji Kırklareli, broj stanovnika bio je 80 u 2020. godini, 79 u 2021. godini i 73 u 2022. godini (TUİK, 2023, s. 51). U selu, osim građana bošnjačkog porijekla, prisutni su i Pomaci koji su došli iz različitih regija Bugarske i Jugoslavije. Građani bošnjačkog porijekla čine nešto više od 50% populacije.

Mapa 1

Bošnjačka sela u gradu Kırklareli

Izvor: (TUİK, 2023)

BOŠNJACI U KIRKLARELIJU

Građani obuhvaćeni anketom, za koje su nam stanovnici sela koja smo obišli, kao i muhtari u tim selima potvrdili da su porijeklom Bošnjaci, izjavili da postoji osnovano mišljenje da oko 10% stanovništva Kırklarelija čine građani bošnjačkog porekla. Međutim, ti podaci nisu testirani i potvrđeni naučnim istraživanjima. Osim

toga, pošto se tokom popisa u Turskoj ne prikupljaju podaci o etničkom porijeklu, nije moguće napraviti naučno relevantne zaključke o broju građana bošnjačkog porijekla u Kırklareliju, niti u Turskoj uopće.

Na terenskom istraživanju u Kırklareliju učestvovalo je 54 učesnika, od kojih su 12 bile žene, a 42 muškarci. Tim učesnicima postavljena su pitanja o njihovom porijeklu, odakle su njihovi preci migrirali, u kojoj su godini migrirali itd. U ovom kontekstu, utvrđeno je da su Bošnjaci migrirali na današnje turske teritorije iz različitih geografskih područja u različitim vremenskim periodima.

Pored toga, kada je u pitanju migracija, iz izjava učesnika može se vidjeti, kao što je naveo i Safet Bandžović (2006, str. 160), da su posebno poslije 1878. godine zabilježeni masovni migracioni pokreti. Također, kada se govori o migracijama iz spomenutog Sandžaka, kao što je Bandžović naveo (2006, str. 343), posebno se ističe 1912. godina.

Kada se istraži porijeklo Bošnjaka koji žive u Kırklareliju, otkriva se drugačija situacija. Ne samo u Kırklareliju, već i uopće u Turskoj, nažalost, informacije o tačnoj oblasti iz stare Jugoslavije iz koje su preci Bošnjaka migrirali su ograničene. Mnogi Bošnjaci obično navode da su preci došli samo iz Bosne. Međutim, detaljnim ispitivanjem se otkriva da su preci učesnika mogli doći i iz različitih regiona poput Crne Gore i Srbije. Stoga, bilo bi prikladno napomenuti da je veoma teško tačno utvrditi koliko je njih došlo iz Bosne i Hercegovine, a koliko iz drugih dijelova Jugoslavije. Ova situacija, kao što je i Dževad Jahić (1999, str. 15) naveo, ukazuje na to da Bošnjaci koji žive u Turskoj imaju heterogenu jezičnu strukturu sa različitim dijalektima.

GLAGOLI U GOVORU BOŠNJAKA U KIRKLARELIJU

Svi očuvani jezički elementi dobijeni u terenskom istraživanju su obimom premašili domet ove studije. Stoga je u ovom radu fokus stavljen na glagole.

Češće upotrebljavani glagoli

U terenskom istraživanju u Kırklareliju, neki glagoli se i dalje široko koriste među Bošnjacima. To su: *biti (u obliku jesam)*, *bježati*, *brati*, *čuti*, *doći/dolaziti*, *imati/nemati*, *jesti*, *kazati*, *klanjati*, *ostariti*, *pisati*, *pitati*, *piti*, *pjevati*, *postiti*, *pričati*, *razumjeti*, *reći*, *svirati*, *učiti*, *uzeti*, *variti (kuhati jelo)*, *vidjeti*, *vikati*, *zatvoriti/otvoriti*, *zboriti*, *znati*, *živjeti* itd.

- (1) “*Tako smo odvojili, yani. Yoksa, zajedno smo došli.*” [Halil Özdemir (67), Balkaja, 19.04.2022]¹
- (2) “*Valla, vodu vari vodu hladi!, yani su...*” [Muharrem Yalçinkaya (63), Balaban, 04.06.2023]

¹ Primjeri rečenica koje su date su prikupljeni od podataka dobijenih tokom istraživanja sprovedenog u bošnjačkim selima u Kırklareli u okviru doktorske disertacije Tanera Şena, pripremljene za doktorski program Balkanskih studija na Univerzitetu Trakija, Institut za društvene nauke. Za detaljne informacije, vidite: Taner Şen, Kırklareli’nde Yaşayan Boşnakların Dili (bs. Jezik Bošnjaka koji žive u Kırklareli), Univerzitet Trakija, Institut za društvene nauke, Doktorska disertacija iz Balkanskih studija, Edirne 2024.

- (3) “*Jedem krušku armut yiyorum.*” [Hasan Özdemir (60), Balkaja, 19.04.2022]
 (4) “*Ja imam i od mene viši jedan aga...*” [İsmail Özdemir (57), Balkaja, 01.08.2022]

U gore navedenim rečenicama su prikazani mnogi očuvani glagoli dobijeni tokom razgovora u bošnjačkim selima u Kırklareliju. Utvrđeno je da su učesnici svjesno koristili bosanske glagole u odgovarajućem glagolskom vremenu i da su ih konjugirali prema odgovarajućem subjektu.

Primijećeno je da se neki glagoli koriste rjeđe u poređenju s drugim glagolima. To su: *činiti, čuvati, čuškati, dati, davati, dići, dići se, dignuti, dijeliti, dodati, dodavati, donijeti, dotjerati, držati, dvoriti, gađati, gojiti, gorjeti, graditi, hladiti, hodati* itd.

Prezent

Jezički stručnjaci najčešće objašnjavaju sadašnje vrijeme kao oblik glagola koji izražava radnju, stanje ili događaj koji se dešava u trenutku govora (Sadiković, 2014, str. 86) (Karaağaç, 2013, str. 788). U razgovorima Bošnjaka u Kırklareliju, prikupljeni su značajni podaci o sadašnjem vremenu u vezi sa upotrebom glagolskih vremena. Istraživanje na sevdalinkama pokazalo je također koliko je prezent zastupljen u bosanskom jeziku i koliko mogu biti raznovrsna njegova značenja (Sadiković, 2014). I u ovom istraživanju još jednom je potvrđeno da je prezent jedan od najčešće upotrebljavanih glagolskih oblika u bosanskom jeziku.

- (5) “*Mene kad pitaju jesi Bošnjak, ‘jesam’ reče, elhamdulillah muslimanska.*” [Fetnet Yaşar (41), Balaban, 17.04.2022]
 (6) “*Ako nešto hoću da sakrijem od njih, ...*” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]
 (7) “*Evo, sad dolazi iz pole, ...*” [Lejla Özkol (?), Gokjaka, 04.06.2023]
 (8) “*Ne bi uzeo zlato, nema.*” [Nazım Orak (84), Hamdibej, 04.06.2023]

U izjavama označenim brojevima (5), (6) i (7) gore, utvrđeno je da su glagoli u sadašnjem vremenu konjugirani prema vrstama *a*, *e* i *i*, a imamo i slaganje sa subjektom.

Osim toga, otkriveno je da su u govoru Bošnjaka u regionu očuvani glagoli u sadašnjem vremenu koji označavaju svršene i nesvršene aspekte radnje.

- (9) “*Jednu kahvu popije!*” [Şaziye Zilayaz (88), Hamdibej, 17.04.2022]
 (10) “*Ja hoću da pijem.*” [Cihan Zilayaz (50), Hamdibej, 17.04.2022]

Ne bi bilo pogrešno reći da su strukture koje su formirane uz pomoć povratne zamjenice “*se*” u sadašnjem vremenu i dalje prisutne u jeziku Bošnjaka ove regije.

- (11) “*Pişıriyoruz yani ‘vari se’, ‘çorba se vari’ yani pişıyor yani*” [Sebahattin Bayraktar (?), Balkaja, 19.04.2022]

Kada govorimo o sadašnjem vremenu, bilo bi prikladno da se osvrnemo i na negativne oblike. U sačuvanim oblicima glagola u sadašnjem vremenu u regionu pronađeno je mnogo primjera negativnih oblika. Neki od njih su sljedeći:

(12) “*Ništa ne znaju.*” [Fetanet Yaşar (41), Balaban, 17.04.2022]

(13) “*Turski ne pričamo.*” [Halil Özdemir (67), Balkaja, 19.04.2022]

U ovom posljednjem primjeru struktura bi mogla biti formirana pod uticajem turskog jezika. Osim toga, u sadašnjem vremenu također su primjetne i neke očuvane strukture u oblikovanju pitanja.

(14) “*Ima li nešto da se jede? - *diyorum*.*” [Cihan Zilayaz (50), Hamdibej, 17.04.2022]

(15) “*Je li ovo lanac?*” [Şükrü Varım (74), Balaban, 17.04.2022]

Utvrđeno je da se pitanja često formiraju pomoću čestice “*li*”. Suprotno očekivanjima, tokom terenskog istraživanja u regionu nije pronađen izraz “*da li*” za postavljanje pitanja. Postavlja se pitanje da li se konstrukcija izgubila iz govora ispitanika, ili je nisu ni koristili kad su se doselili pa je uslijed odvojenosti od matice nisu usvojili.

Perfekt

Opće prošlo vrijeme je jedan od složenih vremena. Pri tvorbi oblika glagola koriste se enklitički oblici pomoćnog glagola 'jesam' (sam, si, je, smo, ste, su) i glagolski pridjev radni: *Plovili smo prema Neumu* (Bulić, 2001, str. 139). U razgovorima Bošnjaka koji žive u Kırklareliju prikupljeni su podaci o glagolima koji su konjugirani u općem prošlom vremenu.

(16) “*Ja kad sam otišla u negdje, ...*” [Fetanet Yaşar (41), Balaban, 17.04.2022]

(17) “*Pošle kad sam počela u mejtef, naučila se turski.*” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]

(18) “*Aksidžim je bio veliko selo.*” [Halil Özdemir (67), Balkaja, 19.04.2022]

(19) “*...i došli su ovde, sve ovde bili Bošnjaci.*” [Latif Kirtalma (77), Gokjaka, 04.06.2023]

(20) “*... dedo mi kad je došao ...*” [Naze Bayraktar (68), Balkaja, 01.08.2022]

Rečenice navedene gore su zabilježene u razgovorima. Jasno je da se u tim izrazima struktura općeg prošlog vremena i slaganje subjekta i predikata i dalje čuvaju u govoru Bošnjaka u regionu.

Među podacima prikupljenim u regionu, kao primjer negativnog oblika općeg prošlog vremena, dobivena je sljedeća rečenica.

(21) “*Mi nismo bošnjački pjevali nikako.*” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]

Za primjer pitanja u općem prošlom vremenu može se navesti sljedeća rečenica.

- (22) “*Jesi li oženio?*” [Saffet Üresin (?), Hamdibej, 17.04.2022]
 (23) “... *ama jesam li prošao?*” [Mehmet Kılıç (64), Kirklareli, 15.08.2022]

U istraživanjima sprovedenim u regionu, primijećeno je da se konjugacije glagola u općem prošlom vremenu i dalje čuvaju u govoru Bošnjaka, čak i da su jedno od najbolje očuvanih oblika u poređenju sa drugim glagolskim vremenima.

- (24) “... *kad su došli u kasabu,*” [Galip Kırtalma (75), Gokjaka, 04.06.2023]
 (25) “*Kad smo došli, kako smo prije živjeli? Svadbe kako su bivale?*” [Mehmet Özdemir (75), Balkaja, 19.04.2022]

Futur, aorist, imperfekat

Osnovna funkcija futura prvog u bosanskom jeziku je da izrazi radnju, stanje ili događaj koji će se desiti nakon trenutka govora: *Sutra ću posjetiti roditelje* (2000, str. 280). U istraživanjima provedenim u regionu, oblici glagola u futuru prvom su rijetko zabilježeni u poređenju sa drugim vremenskim oblicima.

- (26) “*Ja ću im kazat.*” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]
 (27) “*Ako ću nešto za tebe vikat, tebi ću reći, turski ću reći.*” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]

Oblik pitanja je zabilježen samo u jednom slučaju:

- (28) “*Abe, šta ću vikat za tebe?*” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]

U bosanskom jeziku, podaci o aoristu, koji se koristi za izražavanje radnje (stanja ili događaja) koja je trajala u ograničenom periodu u prošlosti (2000, str. 276), rijetko se nalaze, slično kao i kod futura prvog.

- (29) “*On ne reče, ja rekoh.*” [Cihan Zilayaz (50), Hamdibej, 17.04.2022]
 (30) “*Mene kad pitaju jesi Bošnjak, ‘jesam’ reče, elhamdulillah muslimanska.*” [Fetanet Yaşar (41), Balaban, 17.04.2022]

U razgovorima u regionu, struktura imperfekat takođe se koristi rijeđe.

- (31) “*Ja kad ono u mejtep učasmo, iz Bosne dođoše öğrendžije ...*” [Sami Kırtalma (43), Gokjaka, 04.06.2023]

Imperativ i kondicional

U istraživanjima provedenim u regionu utvrđeno je da se imperativ često koristi kako u svakodnevnom govoru, tako i u ustaljenim izrazima.

- (32) “*Ako nešto ima, pitaj!*” [Lejla Özkol (?), Gokjaka, 04.06.2023]
 (33) “*Pitaj da zatvori vrata! ...*” [Fetanet Yaşar (41), Balaban, 17.04.2022]
 (34) “*Diđ se, Avdija, klanjaj dok si mlad, ...*” [Emine Bayraktar (58), Balkaja, 01.08.2022]

- (35) “*Valla, ‘vodu vari vodu hladi!’, yani su ...*”

[Muharrem Yalçınkaya (63), Balaban, 04.06.2023]

Otkrivena su i upotrebe imperativa u negacijskim konstrukcijama:

- (36) “*Nemoj me kazati.*” [Halil Çetin (?), Balkaja, 19.04.2022]

- (37) “*‘Studena, studena. Ne soğuk, turski nemoj priçat!’*”

[Nizamettin Yürek (?), Aksidžim, 19.04.2022]

Utvrđeno je da se kondicional rijetko koristi. Pronađen je samo jedan primjer.

- (38) “*Ne bi uzeo zlato, nema.*” [Nazım Orak (84), Hamdibej, 04.06.2023]

DIJALEKATSKE KARAKTERISTIKE GLAGOLSKIH OBLIKA

U provedenom terenskom istraživanju otkriveno je mnogo različitih struktura u okviru dijalektologije. Međutim, među ostalim dijalektima, posebno sandžački dijalekt dominira u oblikovanju govora Bošnjaka navedene regije. Kada se radi o glagolima, najistaknutija dijalekatska karakteristika je da se glagoli tipa [i] u sadašnjem vremenu u 3. licu množine konjugiraju sa nastavkom *-u* umjesto *-e*. Primjeri ove karakteristike, koja je poznata kao specifična za sandžački dijalekt (Barjaktarević, 1956, str. 100), dati su u sljedećim rečenicama:

- (39) “*Nete, nete da zboru bošnjački.*” [Lejla Özkol (?),

Gokjaka, 04.06.2023]

- (40) “*Dolazu ispole, gradu kuću ovde. Yazlık mazlık.*”

[Rafet Büyükbüce (?), Gokjaka, 04.06.2023]

- (41) “*... zborimo gene kod kuće, majka baba zboru, biz*

yani ne zaboravimo.” [Galip Kırtalma Özkol (75), Gokjaka, 04.06.2023]

- (42) “*Sad deca neće da se nauču bošnjački*” [Hafize Ural

(52), Balkaja, 01.08.2022]

U gornjim rečenicama, glagoli kao što su *zboriti*, *dolaziti*, *graditi*, *naučiti*, koji se u sadašnjem vremenu konjugiraju sa [i] nastavcima, u 3. licu množine u standardnom jeziku koriste nastavak *-e*. Međutim, u govoru Bošnjaka u Kırklareliju, ovi i slični glagoli u sadašnjem vremenu za 3. lice množine koriste nastavak *-u*.

U tekstovima prikupljenim iz regiona, još jedna karakteristika u vezi sa glagolima je da se u aktivnim participima muškog roda jednine koristi nastavak *-o* umesto *-ao*.

- (43) “*Ja sam otišo dvije godine ...*” [Sami Kırtalma (43), Gokjaka,

04.06.2023]

Kako je naveo Asim Peco, gore navedeni oblik glagola odnosi se na promjenu nastavaka u aktivnim participima muškog roda jednine: *-al > -ao > -o* (2007, str. 13). Osim Peca, mnogi jezički stručnjaci poput *Dalibora Brozovića*, *Pavla Ivića*, *Nedeljka Bogdanovića*, *Dževada Jahića i drugih*, bavili su se pitanjem na koje dijalekatske oblasti se odnose promene u nastavcima. Osim toga, Senahid Halilović

također ukazuje na promjenu *-ao > -o* u govoru Sarajeva iz 19. vijeka (2009, str. 19). Pitanje je šta bi pokazalo istraživanje na terenu, možda se ovdje radi o općoj tendenciji vokalske asimilacije u štokavskim govorima.

Utjecaj turskog jezika

U razgovorima Bošnjaka koji su učestvovali u istraživanjima u regionu, intenzivno je prisutan utjecaj turskog jezika na bosanski jezik. Tokom govora, učesnici često upotpunjuju svoje rečenice turskim elementima.

- (44) “*Mustafa ide, ...Ja ti sviram, ti me ne vidiš. Yani ben sana çalıyom sen beni görmüyösün.*” [Mustafa Aksoy (?), Aksidžim, 19.04.2022]
- (45) “*Došao je jedan öğretmen na naše selo, ne znaju deca tursku*” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]
- (46) “*Ostareli, artık gidiyoz. Yavaş yavaş.*” [Şaziye Zilayaz (88), Hamdibej, 17.04.2022]
- (47) “*Ja kad ono u mejtep učasmo, iz Bosne dodoše öğrencije*” [Sami Kırtalma (43), Gokjaka, 04.06.2023]

Utjecaj turskog jezika je u velikoj mjeri prisutan i u imenicama i kod ostalih vrsta riječi. Ova studija se fokusira na očuvane glagole u govoru Bošnjaka u Kırklareliju. Turski jezik nadomjestio je zaboravljene riječi, kao i one riječi koje nisu ušle u jezik iseljenika zbog odvojenosti od matice. Utjecaj turskog jezika na druge vrste riječi predmet je drugih istraživanja.

ZAKLJUČAK

Sa migracijom Bošnjaka prvo na osmanske teritorije, a zatim na teritorije Republike Turske, pojavili su se slavensko-muslimanski jezički slojevi u Trakiji i Anadoliji. Jedna od tih oblasti je i grad Kırklareli. U terenskom istraživanju je utvrđeno da se među Bošnjacima koji žive u Kırklareliju još uvijek čuva mnogo jezičkih elemenata koji se koriste u komunikaciji na bosanskom jeziku. Glagoli koji čine temu ove studije još uvijek su prisutni u govoru Bošnjaka u regionu. Također, treba naglasiti da su neke dijalekatske karakteristike i utjecaj turskog jezika prisutni u lokalnom jeziku. Utjecaj turskog jezika je jače izražen na druge vrste riječi nego na glagole.

U govoru Bošnjaka Kırklarelija prisutni su tragovi sandžačkog dijalekta u svim vrstama riječi. Posebno, upotreba nastavka *-u* umjesto *-e* u konjugaciji glagola u sadašnjem vremenu u 3. licu množine, koji se oblikuje sa nastavcima tipa [i], ukazuje na sandžački dijalekat.

Zaključno, u ovom govoru Bošnjaka, glagoli, vremenske forme, aspekta i modalni oblici koji se koriste u međusobnoj komunikaciji su u velikoj mjeri očuvani.

DODATNI PODACI:

Podaci prikupljeni od Bošnjaka u Kırklareli, uključeni u studiju:

- (1) “*Tako smo odvojili, yani. Yoksa zajedno smo došli.*” [Halil Özdemir (67), Balkaja, 19.04.2022]

- (2) “Valla, ‘vodu vari vodu hladi!’, *yani su ...*” [Muharrem Yalçinkaya (63), Balaban, 04.06.2023]
- (3) “Jedem krušku armut yiıyorum.” [Hasan Özdemir (60), Balkaja, 19.04.2022]
- (4) “Ja imam i od mene viši jedan aga...” [İsmail Özdemir (57), Balkaja, 01.08.2022]
- (5) “Mene kad pitaju jesi Bošnjak, ‘jesam’ reče, *elhamdurillah muslimanska.*” [Fetamet Yaşar (41), Balaban, 17.04.2022]
- (6) “Ako nešto hoću da sakrijem od njih, ...” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]
- (7) “Evo, sad dolazi iz pole, ...” [Lejla Özkol (?), Gokjaka, 04.06.2023]
- (8) “Jednu kahvu popije!” [Şaziye Zilayaz (88), Hamdibej, 17.04.2022]
- (9) “Ja hoću da pijem.” [Cihan Zilayaz (50), Hamdibej, 17.04.2022]
- (10) “Piširiyoruz *yani* ‘vari se’, ‘çorba se vari’ *yani pişiyor yani*” [Sebahattin Bayraktar (?), Balkaja, 19.04.2022]
- (11) “Ništa ne znaju.” [Fetamet Yaşar (41), Balaban, 17.04.2022]
- (12) “Turski ne pričamo.” [Halil Özdemir (67), Balkaja, 19.04.2022]
- (13) “Ima li nešto da se jede? - diyorum.” [Cihan Zilayaz (50), Hamdibej, 17.04.2022]
- (14) “Je li ovo lanac?” [Şükrü Varım (74), Balaban, 17.04.2022]
- (15) “Ja kad sam otišla u negdje, ...” [Fetamet Yaşar (41), Balaban, 17.04.2022]
- (16) “Pošle kad sam počela u mejtef, naučila se turski.” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]
- (17) “Aksidžim je bio veliko selo.” [Halil Özdemir (67), Balkaja, 19.04.2022]
- (18) “...i došli su ovde, sve ovde bili Bošnjaci.” [Latif Kırtalma (77), Gokjaka, 04.06.2023]
- (19) “... dedo mi kad je došao ...” [Naze Bayraktar (68), Balkaja, 01.08.2022]
- (20) “Mi nismo bošnjački pjevali nikako.” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]
- (21) “Jesi li oženio?” [Saffet Üresin (?), Hamdibej, 17.04.2022]
- (22) “... ama jesam li prošao?” [Mehmet Kılıç (64), Kırklareli, 15.08.2022]
- (23) “... kad su došli u kasabu,” [Galip Kırtalma (75), Gokjaka, 04.06.2023]
- (24) “Kad smo došli, kako smo prije živjeli? Svadbe kako su bivale?” [Mehmet Özdemir (75), Balkaja, 19.04.2022]
- (25) “Ja ću im kazat.” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]
- (26) “Ako ću nešto za tebe vikat, tebi ću reći, turski ću reći.” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]
- (27) “Abe, šta ću vikat za tebe?” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]
- (28) “On ne reče, ja rekoh.” [Cihan Zilayaz (50), Hamdibej, 17.04.2022]
- (29) “Ja kad ono u mejtef učasmo, iz Bosne dodoše öğrencije ...” [Sami Kırtalma (43), Gokjaka, 04.06.2023]
- (30) “Ako nešto ima, pitaj!” [Lejla Özkol (?), Gokjaka, 04.06.2023]
- (31) “Pitaj da zatvori vrata! ...” [Fetamet Yaşar (41), Balaban, 17.04.2022]
- (32) “Di se Avdija, klanaj dok si mlad, ...” [Emine Bayraktar (58), Balkaja, 01.08.2022]
- (33) “Valla, ‘vodu vari vodu hladi!’, *yani su ...*” [Muharrem Yalçinkaya (63), Balaban, 04.06.2023]
- (34) “Nemoj me kazati.” [Halil Çetin (?), Balkaja, 19.04.2022]

- (35) “*Studena, studena. Ne soğuk, turski nemoj priča!*” [Nizamettin Yürek (?), Aksidžim, 19.04.2022]
- (36) “*Ne bi uzeo zlato, nema.*” [Nazim Orak (84), Hamdibej, 04.06.2023]
- (37) “*Nete, nete da zboru bošnjački.*” [Lejla Özkol (?), Gokjaka, 04.06.2023]
- (38) “*Dolazu ispole, gradu kuću ovde. Yazlık mazlık.*” [Rafet Büyükbüce (?), Gokjaka, 04.06.2023]
- (39) “*... zborimo gene kod kuće, majka baba zboru, biz yani ne zaboravimo.*” [Galip Kırtalma Özkol (75), Gokjaka, 04.06.2023]
- (40) “*Sad đeca neće da se nauču bošnjački*” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]
- (41) “*Ja sam otišo dvije godine ...*” [Sami Kırtalma (43), Gokjaka, 04.06.2023]
- (42) “*Mustafa ide, ... Ja ti sviram, ti me ne vidiš. Yani ben sana çalışıyom sen beni görmüyosun.*” [Mustafa Aksoy (?), Aksidžim, 19.04.2022]
- (43) “*Doşao je jedan öğretmen na naše selo, ne znaju đeca tursku*” [Hafize Ural (52), Balkaja, 01.08.2022]
- (44) “*Ostareli, artık gidiyoz. Yavaş yavaş.*” [Şaziye Zilayaz (88), Hamdibej, 17.04.2022]
- (45) “*Ja kad ono u mejtep učasmo, iz Bosne dodoše öğrencije ...*” [Sami Kırtalma (43), Gokjaka, 04.06.2023]

LITERATURA

- Bandžović, S. (2006). Bošnjaci i balkanski muhadžirski pokreti. *Preporod*, 340 - 351.
- Bandžović, S. (2006). *Iseljavanje Bošnjaka u Tursku*. Sarajevo : Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.
- Barjaktarević, D. (1956). *Novopazarsko-sjenički govor*. Beograd : Srpski dijalektološki zbornik br. XVI.
- Bulić, R. (2001). *Bosanski jezik; jezičko-pravopisni priručnik za učenike osnovnih i srednjih škola*. Tuzla : Bosanska riječ,.
- Halilović, S. (2009). *Govor grada Sarajeva i razgovorni bosanski jezik*. Sarajevo : Slavistički komitet.
- Jahić, D. (1999). *Bošnjački narod i njegov jezik*. Sarajevo: Ljiljan.
- Jahić, D., Halilović, S., & Palić, I. (2000). *Gramatika bosanskoga jezika*. Zenica : Dom štampe.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara : Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köse, M. (2018, Nisan). “Kırklareli ve İlçeleri Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, Sayı: 11, Nisan, „*RumeliDE: Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*,, 11, 274.
- Peco, A. (2007). *Govori zapadne Hercegovine, knj. II*. Sarajevo : Bosansko filološko društvo.
- Sadiković, R. (2014). “Use and Meaning of Present Tense in Bosnian Language”, „*Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 8*,, 81 - 92.
- TUİK. (2023). *Kırklareli İstatistik Yıllığı: Nüfus*. Kırklareli: Turk İstatistik Kurumu.

SUMMARY

Political developments that began emerging at the start of the 19th century triggered significant and sustained migration movements of the Bosniak population. Initially, these migrations were primarily directed from the Smederevo Sanjak region towards

the Bosnian Eyalet, reflecting shifting political and social conditions in the Balkans. The situation changed dramatically following the Congress of Berlin in 1878, when the administration of Bosnia and Herzegovina was transferred from the Ottoman Empire to Austria-Hungary. This political shift created uncertainty and insecurity among the Bosniak population, prompting many to seek refuge within the borders of the Ottoman Empire, particularly in Rumelia, the empire's European provinces. Over time, Bosniaks migrated further eastward into various regions of Anatolia, which was then part of the Ottoman heartland. The outbreak of the First Balkan War in 1912 further intensified these migratory flows, causing a new wave of Bosniaks to leave the Sanjak region and settle permanently in Ottoman territories. This migration was not merely a demographic movement but also a cultural and linguistic transplantation, leading to the formation of Slavic-Muslim linguistic enclaves within the predominantly Turkish-speaking areas of Thrace and Anatolia. Among these enclaves, the city of Kırklareli stands out as a notable example where Bosniak communities preserved their language and cultural identity. Field research conducted in Kırklareli has revealed that the Bosnian language spoken there possesses a heterogeneous linguistic character, influenced by the diverse origins of the migrants who settled in the area. Given that Bosniaks originated from various parts of the former Yugoslavia, this linguistic diversity is unsurprising and reflects the complex history of migration and settlement patterns. The present study specifically focuses on the use of verbs within the speech of Bosniaks in Kırklareli. Linguistic data gathered through fieldwork indicate that the Sandžak dialect of Bosnian is particularly dominant among the verb forms, overshadowing other regional dialects. This finding highlights the persistence of dialectal features even in diaspora communities far from their original homeland. This research draws on data collected during a comprehensive field study conducted as part of a doctoral dissertation titled "The Speech of Bosniaks in Kırklareli," which was completed in 2024 at the Department of Balkan Studies, Institute of Social Sciences, Trakia University. The study contributes valuable insights into the dynamics of language preservation, dialectal variation, and identity among Bosniak migrants in Turkey, offering a detailed analysis of their linguistic practices and how they have adapted over time within a multicultural and multilingual environment.